

Adam Skórka

**SYMBOLIKA
WINA, WINNICY I WINOROŚLI
W KONTEKŚCIE BIBLIJNYM
I KULTUROWYM**

Akademia Katolicka w Warszawie
Collegium Bobolanum

SYMBOLIKA WINA, WINNICY I WINOROŚLI
W KONTEKŚCIE BIBLIJNYM I KULTUROWYM

HORYZONTY TEOLOGII

Nr 3

Adam Skórka

**SYMBOLIKA WINA, WINNICY
I WINOROŚLI W KONTEKŚCIE BIBLIJNYM
I KULTUROWYM**

WARSZAWA 2025

© Wydawnictwo Naukowe Collegium Bobolanum, Warszawa 2025

© Adam Skórka

Praca magisterska

Promotor pracy

dr inż. Robert Wawer SJ

Recenzent pracy

dr Michał Karnawalski SJ

Projekt graficzny i skład

Marek Kruszyński SJ

ISBN (wersja drukowana): 978-83-970591-5-3

ISBN (e-book, PDF): 978-83-970591-6-0

Wydawnictwo Naukowe Collegium Bobolanum

02-532 Warszawa, ul. Rakowiecka 61

wydawnictwo@akw.edu.pl

akw.edu.pl/wydawnictwo

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Rozdział 1	
Kulturowe znaczenie wina	10
1. Wino, winnica, winorośl w Mezopotamii	12
2. Symbolika wina w starożytnym Egipcie	16
3. Wino w Judei i Izraelu	20
4. Wino w starożytnej Grecji	21
5. Wino, winnica, winorośl w starożytnym Rzymie	32
6. Wino jako symbol w kulturze i religii	41
Rozdział 2	
Symbolika wina w Starym Testamencie	43
1. Wino w Pięcioksięgu	45
2. Uczta paschalna i wino	52
3. Księgi historyczne Starego Testamentu	54
4. Księgi prorockie Starego Testamentu	57
5. Księgi mądrościowe (dydaktyczne)	68
6. Symbolika wina w Starym Testamencie	74
Rozdział 3	
Symbolika wina w Nowym Testamencie	77
1. Ewangelie synoptyczne	78
2. Wesele w Kanie Galilejskiej	86
3. Symbolika Kielicha Wina	95
4. Wino w formule konsekracji	99
5. Listy św. Pawła	102
6. Pisma św. Jana	102
7. Symbolika wina w Nowym Testamencie	104

Zakończenie	107
Bibliografia	108
Streszczenie	116
Abstract	117

WSTĘP

Wino, od wieków integralnie związane z kulturą i historią ludzkości, jest nie tylko napojem alkoholowym, ale przede wszystkim symbolem o bogatym znaczeniu kulturowym i religijnym. Winorośl owocująca winogronami, z których powstaje wino, pojawia się w mitach, legendach oraz w tekście Biblii jako alegoria życia, miłości, płodności, ale także cierpienia i przemijania.

Symbolika wina jest wielowymiarowa. W starożytnym Egipcie wino było łączone z bogiem Ozyrysem, a w Grecji – z Dionizosem, bogiem winorośli, wina i płodności. W Biblii wino pojawia się już w Księdze Rodzaju, w której Noe sadi winorośl. W tej samej księdze człowiek po raz pierwszy się upija. W Starym Testamencie wino jest symbolem radości, obfitości, ale również grzechu i upadku. W Nowym Testamencie wino stało się metaforą krwi Chrystusa przelanej za ludzkość.

Winnica symbolizująca obfite owoce staje się symbolem narodu wybranego, a praca w winnicy odnosi się do misji i posługi Bożej. W przypowieści o winnicy z Ewangelii św. Mateusza Jezus porównuje Boga do właściciela winnicy, a ludzi – do robotników. Dzięki analizie tych obrazów możemy lepiej zrozumieć relacje między Bogiem a człowiekiem, a także znaczenie pracy i odpowiedzialności w życiu wierzącego.

Winorośl, symbol życia, pojawia się w dziełach sztuki i literatury, by za jej pomocą twórcy mogli wyrazić wszelkiego rodzaju emocje. W malarstwie renesansowym winorośl była często używana jako symbol radości życia i płodności, natomiast w poezji romantycznej została zastosowana jako metafora miłości i cierpienia. Współczesne dzieła sztuki również często nawiązują do tego symbolu, ale interpretują go w nowoczesny sposób, z uwzględnieniem kontekstu społecznego i kulturowego.

Niniejsza praca ma na celu zagłębienie się w symbolikę biblijną wina, winnicy i winorośli poprzez analizę ich roli w narracji biblijnej

oraz pokazanie oddziaływania tych motywów na rozumienie świata i życia ludzi przez kolejne stulecia. Badanie zostanie poświęcone także wpływowi wina na kulturę, sztukę, literaturę i obyczaje w różnych epokach i regionach świata, żeby pokazać, jak ten trunek wykracza poza swoje materialne istnienie, stając się nieodłącznym elementem ludzkiej tożsamości i tradycji.

W pracy za pomocą analizy biblijnej i historycznej przybliżono symbolikę wina, winnicy i winorośli dzięki prześledzeniu ich ewolucji i znaczenia kulturowego w rozwoju ludzkości od jej początków aż do okresu rozkwitu Rzymu, będącym jednocześnie momentem męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa oraz początkiem budowy i wzrastania Jego Kościoła.

Temat ten nie doczekał się jeszcze kompleksowej analizy, obejmującej zarówno Stary, jak i Nowy Testament, w kontekście kulturowym starożytnych państw Bliskiego Wschodu, kultury hellenistycznej i rzymskiej. Dotychczasowe próby omówienia symboliki wina dotyczyły albo analizy poszczególnych ksiąg Starego Testamentu, albo pojedynczych fragmentów tych ksiąg¹.

W pracy dokonano analizy opisywanej symboliki dotyczącej konkretnego okresu, począwszy od pierwszych udokumentowanych opisów mitologicznych, w których pojawia się wino, a zakończywszy na początku I wieku po narodzeniu Chrystusa, gdy zaczyna się tworzyć Kościół i jego pierwsze wspólnoty. Początek przyjętego okresu jest oczywiście związany z pierwszymi materialnymi dowodami, opisującymi znaczenie symboliczne wina, winnicy i winorośli, koniec zaś – przede wszystkim z konkretnymi i najważniejszymi wydarzeniami w historii ludzkości, jakimi były życie, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Wydarzeniami, które dla kultury europejskiej, ale nie tylko, były początkiem nowej cywilizacji.

W pracy tej słowo *symbolika* używane jest zamiennie z takimi wyrazami, jak: *obraz*, *alegoria*, *metafora* czy *parabola*, ale wszystkie te

¹ Por. A. Kucz, *O perswazyjnej funkcji wina w narracjach biblijnych i mitologicznych*, Tom 29, nr 2 (Colloquia Litteraria, 2020) lub: S. Stasiak, *Symbolika wina w przekazach biblijnych w kontekście kulturowym*, w: „Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego”, E-Monografia, nr 153.

określenia sprowadzają się do opisu świata przedstawionego w mitach, dziełach literackich czy natchnionych i oznaczają dwuwymiarowe znaczenie, zamierzoną tajemnicę. To, co prezentowane bezpośrednio, jest znakiem ukrytych, niejasnych treści, mających na celu ukierunkowanie myśli czytelnika na ich temat. Sugeruje to głębszy poziom znaczenia, ale znaczenia niejednoznacznego, otwierającego możliwość różnych rozumień i interpretacji. Prawdy zasadniczej szuka się poza warstwą zmysłów; to, co jest prezentowane bezpośrednio, jest symbolem prawd duchowych i antropologicznych.

Podział pracy na takie, a nie inne rozdziały, wynika, jak się zdaje, w sposób naturalny z próby teologicznej interpretacji tych symboli. W pierwszym rozdziale przedmiotem rozważań jest symbolika wina, winorośli i winnicy w kulturach oraz mitologiach Mezopotamii, Egiptu, Grecji i Rzymu, czyli kultur ościennych dla powstających pism Starego i Nowego Testamentu. To pozwala na pokazanie pewnego rodzaju przenikania się kultur i sposobów myślenia o opisywanych tu symbolach, zarówno ich podobieństwach, jak i różnicach, a także na spojrzenie na te symbole bardziej od strony antropologicznej. W drugim rozdziale zostanie przeanalizowana symbolika wina, winnicy i winorośli w Starym Testamencie, którą należało przyjąć jako bazę dla refleksji teologicznej i niejako jako punkt wyjścia do analizy tej symboliki w Nowym Testamencie, będącej przedmiotem rozdziału trzeciego.

ROZDZIAŁ 1

KULTUROWE ZNACZENIE WINA

Odkrycie w starożytności właściwości wina, które dodawało otuchy i regenerowało siły, musiało być prawdziwym przełomem. W czasach pełnych trudności i krótkiego życia wino stanowiło cenne lekarstwo i ukojenie dla ludzi zmagających się z przeciwnościami losu. W czasach, gdy jedzenie było podstawową potrzebą, a luksusy były nieosiągalne, wino musiało być postrzegane jako dar od bogów, naturalny towarzysz posiłków, oferujący chwilę przyjemności i ukojenia. Wino od wieków pełniło w życiu człowieka nie tylko rolę napoju, ale także lekarstwa i było źródłem pocieszenia. Swoją słodyczą i właściwościami łagodziło trudy życia, oferując chwilową ucieczkę od codziennych trosk. W literaturze często spotykamy motyw radości osiąganey dzięki winu, jak również przynoszenia ulgi w cierpieniu. Już starożytni docenili cudowne właściwości wina, stosując je nie tylko do celów leczniczych, ale także jako środek dezynfekujący. Hipokrates uznawał wino za niezbędnny element każdej terapii, a było ono równorzędnym odpowiednikiem dzisiejszych środków profilaktycznych, chroniących przed chorobami.

Legenda głosi, że perski król Jamsheed nakazał przechowywać winogrona w wazonach, by móc cieszyć się ich smakiem także poza sezonem. Jednak w jednym z wazonów pojawiła się dziwna piana i zapach, co wzbudziło podejrzenia o zawartą w nich truciznę. Konkubina króla, chcąc popełnić samobójstwo, spróbowała owej „trucizny”, ale zamiast śmierci doświadczyła nieoczekiwanej radości i głębokiego snu.

Na przestrzeni wieków, a nawet tysiącleci, wino towarzyszyło człowiekowi jako codzienny napój, a także niosło ze sobą pewną symbolikę, pewne ukryte znaczenia i treści, które często przenikały sąsiadujące ze sobą kultury.